

Умовні скорочення

Грінч. – Грінченко Б. Словарь української мови : В 4 т. – К. , 1907-1909. – Т. 1 – 4.

СУМ – Словник української мови: В 11т. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т.1 – 11.Summary

O.O. Dmytrenko Linguistic world of stories by Iryna Vilde: a regional aspect.

Writer's language – it is a particular page in the history of Ukrainian literary language. Revealing the particular style of the author, it is necessary to show the place of other stylistic devices occupy dialect in his works and how it is caused.

Study of style of the writer based on deep knowledge of his speech, which is inextricably linked with the national language, since it is based on it. Features of use of dialect in literary works of the writer has always attracted the attention of both writers and linguists . The results of a complete analysis of the use of dialect in literary texts contribute to deepening the concept of a national language picture of the world, may be the basis for the study of language perception of the world by the author.

Features use of dialect in samples art style revealed in the writings of S.P.Bevsenko, I.A Dzendzelivskiy, F.T. Zhy-lka, I.H. Matviyas , S.E. Yermolenko, V.V. Greshchuk , Val.V. Greshchuk and other.

The purpose of this article – to investigate the use of particular dialect vocabulary for linguistic identity in the works of Iryna Vilde. Trace their role in the reflection of local color in the creation of images, the individual characteristics of heroes artwork. Material chosen collection " Unfathomable heart. Stories, short stories, sketches."

Therefore, idiomatic style by Iryna Vilde is inextricably linked to the vernacular. Dialect vocabulary is part of the artistic mind of the writer , reflects the national outlook, the language used for the depiction of portraits, scenes from everyday life . Most dialect in stories artistically justified, enter the semantic and stylistic interaction with said language. Used in artistic language dialect , sounding and most accurate in the figurative features more draws attention to the background of language. They provide language actors fiction natural sound. In the stories of Iryna Vilde serves a distinct dialect vocabulary speech tool that helps the artist deeply expand or explore the mentality of the characters , serves as the dominant factor in revealing the fine inner world of the characters. Analysis of lexical peculiarities of the dialect in the works of the writer waits detailed descriptions and "decoding" language experts.

Keywords: folk speech, dialecticism, artwork.

УДК 811.111'42

О.В. Галайбіда

СТИЛІСТИЧНО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАЗОК Р. КІПЛІНГА

У статті акцентовано увагу на синтаксичних засобах створення експресивності казкового дискурсу видатного англійського письменника ХІХ ст. Р. Кіплінга. Характерною ознакою казок Р. Кіплінга є ритмічність і діалогічність оповіді. Домінуючим лінгвістичним засобом створення ритмічності є повтор (фонетичний, лексичний, синтаксичний). Ритмічності оповіді надають також інверсовані конструкції, паралелізми, полісиндетон, ланцюжки однорідних членів.

Ключові слова: казкова оповідь, експресивність, експресивний синтаксис, виразність, повтор, паралелізм, інверсовані, парентезні конструкції, асиндетон, полісиндетон, однорідні члени.

Неповторний стиль казок класика англійської літератури Р. Кіплінга привертає увагу не тільки читачів (дорослих і дітей), але й лінгвістів. Казки цього автора приваблюють неймовірними сюжетами, дотепністю, емоційною, експресивною мовою.

У лінгвістиці неодноразово розглядалися окремі аспекти казкового тексту: фонетичні (М.П. Дворжецька, Т.І. Саєнко), синтаксичні (А.В. Брандаусова, Н.М. Ладісова), стилістичні (О.І. Лещенко, О.Д. Нефьодова, С.І. Сотнікова) структурні та семантичні (Н.Ф. Єремєєва, В.Я. Пропп, А. Греймас). Метою нашої статті є дослідити особливості експресивного синтаксису казок Р. Кіплінга, які ще не були предметом окремої лінгвістичної розвідки.

З-поміж визначальних ознак художнього стилю Р. Кіплінга, перш за все, треба вказати на діалогічний характер мови його казок. Це, безумовно, наближує їх до усних народних казок. Лінгвістичними засобами створення діалогічності є:

- прямі звертання до маленького читача, емоційно забарвлені пестливими словами (*O my Best Beloved*);
- наказовий спосіб дієслова (*You must not forget the suspenders*);
- питальні речення (*Remember it was a very bare, hot, yellow desert?*);
- умовні речення (*If you look closely at any Leopard now, you will see that there are always five spots*).

Характерною ознакою казок Р. Кіплінга є ритмічність оповіді. Домінуючим лінгвістичним засобом створення такої ритмічності є повтор. Загалом цей стилістичний прийом є ознакою жанру чарівних народних казок, Р. Кіплінг зберігає і розвиває його. Для його стилю характерною є конвергенція стилістичних засобів на усіх мовних рівнях, зокрема, у казках письменник активно послуговується фонетичним, лексичним, синтаксичним повтором.

Задля створення комічного ефекту автор вдається до прийому паронімічної атракції. Це «явище звукових повторів з метою поетичної семантизації слів, зіставлених на основі глибокої звукової подібності» [2, с. 367], напр.: *He ate the starfish and the garfish, and the crab and the dab, and the plaice and the dace, and the skate and his mate, and the mackereel and the pickereel, and the really truly twirly-whirly eel* [5, с.2]; ... *he stumped and he jumped and he thumped and he bumped, and he pranced and he danced, and he banged and he clanged, and he hit and he bit, and he leaped and he crept, and he prowled and he howled, and he hopped and he dropped, and he cried and he sighed, and he crawled and he bawled, and he stepped and he lepped, and he danced hornpipes where he shouldn't, and the Whale felt most unhappy indeed* [5, с.3]. Таке нанизування паронімічних пар, яке межує з каламбуром, у поєднанні з багаторазовим повтором сполучника *and* створює не тільки надзвичайну ритмічність оповіді, але й ігровий ефект, який є дуже актуальним для дитячої казки.

Контактний лексичний повтор у казках Р.Кіплінга, як і у народних казках, переважно є тричленним: *So the Whale swam and swam and swam* [5, с. 3]; ... *opened his mouth wide and wide and wide* [5, с. 3]; *Then the Whale opened his mouth back and back and back till it nearly touched his tail* [5, с. 3]. Послугується автор і контактним повтором дієслова та його додатка, які мають один корінь (так званий *cognate object*): ... *he smiled one smile that ran all round his face* [5, с. 8].

Ланцюжки однорідних членів надають експресивності оповіді. Використання сполучників (*or, and*) перед кожним однорідним членом сприяє їхньому логічному та емоційному виділенню, підкреслює семантичне багатоманіття: *He asked questions about everything that he saw, or heard, or felt, or smelt, or touched, and all his uncles and his aunts spanked him* [5, с. 12].

Дистантний лексичний повтор є засобом актуалізації, наприклад, певної риси: *And the small 'Stute Fish said in a small 'stute voice* [5, с. 2]; *He had his mummy's leave to paddle, or else he would never have done it, because he was a man of infinite-resource-and-sagacity* [5, с. 2]; *But as soon as the Mariner, who was a man of infinite-resource-and-sagacity, found himself truly inside* [5, с. 3]; *I ought to have warned you that he is a man of infinite-resource-and-sagacity.* [5, с. 3]; ... *he ate sticks and thorns and tamarisks and milkweed and prickles, most 'scruciating idle* [5, с. 3]; ... *the Camel came chewing on milkweed most 'scruciating idle, and laughed at them* [5, с.3].

Дистантний повтор також неодноразово є тричленним. Так, у казці про Слононя три рази у межах одного абзацу повторюється ключова фраза про ненаситну цікавість Слононяти: *And still he was full of 'satiabile curiosity!* [5, с. 12]

Синтаксичний повтор виявляється на рівні фрази, речення, цілого тексту. Він не тільки структурує оповідь, але й має магичну, чарівну силу, про що зазначає сам автор у парентезній конструкції: *If you swim to latitude Fifty North, longitude Forty West (that is magic)*[5, с. 2]; *So the Whale swam and swam to latitude Fifty North, longitude Forty West* [5, с. 2].

А неодноразовий повтор верблюдом зневажливого вигуку «*Humph!*» у казці, як верблюд отримав свій горб, мав наслідком магичну появу горба (англійською мовою горб – *hump*) на його спині. Тобто, сила магії є невідворотною (на що заслужив – те й матимеш).

Використання паралельних конструкцій відображає жанрову специфіку казок – логічне виділення деталі, посилення емоційного впливу на читача/слухача. Паралелізм не тільки синтаксичних конструкцій, але й цілих змістових епізодів присутній у всіх казках Кіплінга. На фоні низки паралелізмів і повторів виділяється останній повторювальний компонент, в якому є відступ від уже звичної схеми оповіді і який містить змістову розв'язку конфлікту. Особливо стилістично збарвленим є безсполучниковий повтор однотипних простих речень, які описують перегони Пса і Кенгуру. Саме безсполучниковість (асиндетон) передає динамізм дії: *He ran through the desert; he ran through the mountains; he ran through the salt-pans; he ran through the reed-beds; he ran through the blue gums; he ran through the spinifex; he ran till his front legs ached* [5, с. 14]. Напруження перегонів автор майстерно відтворює антитезою: *Still ran Dingo – Yellow-Dog Dingo – hungrier and hungrier, grinning like a horse-collar, never getting nearer, never getting farther; and they came to the Wollgong River* [5, с. 14] та зміною ступенів порівняння прикметників: *Still ran Dingo – Yellow-Dog Dingo – always hungry* [5, с. 14]; *Still ran Dingo – Yellow-Dog Dingo – hungrier and hungrier* [5, с. 14]. Анафоричний повтор лексеми *still* також акцентує драматичність ситуації.

Особливу ритмічність казок Р.Кіплінга забезпечує полісиндетон. Сполучник *and* здається найуживанішою лексемою. Він не тільки поєднує однорідні члени, але й окремі речення, таким чином створюючи неперервність казкової оповіді. Окрім нього присутні сполучники *or, but, till*: *This was very bad for the Giraffe and the Zebra and the rest of them; for he would lie down by a 'clusively yellowish-greyish-brownish stone or clump of grass, and when the Giraffe or the Zebra or the Eland or the Koodoo or the Bush-Buck or the Bonte-Buck came by he would surprise them out of their jumpsome lives* [5, с. 8]. Багаторазовий повтор, нанизування сполучників створює плавність, музикальність оповіді.

Казковій оповіді Кіплінга властиві розгорнуті багатокомпонентні складні, ускладнені однорідними членами та парентезними конструкціями речення, що стали ознакою його художнього стилю.

Парентезні конструкції є засобом виявлення авторської присутності у тексті. Вони забезпечують одночасне ведення оповіді і звертання автора до читача. Така орієнтація на читача, діалогічність є характерною рисою казок Р.Кіплінга. Окрім прямого звертання до читача, вставлення часто містять авторські зауваження, які можуть мати іронічне забарвлення: *So the Whale swam and swam to latitude Fifty North, longitude Forty West, as fast as he could swim, and on a raft, in the middle of the sea, with nothing to wear except a pair of blue canvas breeches, a pair of*

suspenders (you must particularly remember the suspenders, Best Beloved), and a jack-knife, he found one single, solitary shipwrecked Mariner, trailing his toes in the water. (He had his mummy's leave to paddle, or else he would never have done it, because he was a man of infinite-resource-and-sagacity.) [5, с. 3].

Окрім того, вставлення здійснюють характеристичну функцію: *Presently there came along the Djinn in charge of All Deserts, rolling in a cloud of dust (Djinn always travel that way because it is Magic)* [5, с. 4]; *And, also, there was an Ethiopian with bows and arrows (a 'sclusively greyish-brownish-yellowish man he was then), who lived on the High Veldt with the Leopard* [5, с. 8].

Дистантний повтор парентезних конструкцій виконує різноманітні стилістичні функції:

- створює своєрідний рефрен: *Three, O Three, I'm very sorry for you (with the world so new-and-all); but that Humph-thing in the Desert can't work, or he would have been here by now, so I am going to leave him alone, and you must work double-time to make up for it.* [5, с. 4]; *That made the Three very angry (with the world so new-and-all)* [5, с. 4];
- є засобом актуалізації художньої деталі, яка стає домінантою оповіді. Наприклад, у казці про кита Р.Кіплінг тричі нагадує читачам не забути про те, що моряк мав підтяжки. Ця художня деталь створює напругу та інтригу сюжетного розвитку, оскільки спочатку не зрозуміло, чому цей предмет є таким важливим. І тільки пізніше з'ясуємо, що підтяжки врятували морякові життя, тому що саме ними він перев'язав ґратки у горлянку кита і вийшов на волю: *But while the Whale had been swimming, the Mariner, who was indeed a person of infinite-resource-and-sagacity, had taken his jack-knife and cut up the raft into a little square grating all running criss-cross, and he had tied it firm with his suspenders (now, you know why you were not to forget the suspenders!)*[5, с. 4];

Інверсія займає значне місце серед засобів експресивного синтаксису. У казковій оповіді Р. Кіплінга вона не тільки акцентує певне слово або фразу (які у початковій позиції завжди більше виділені), але й слугує організації темпу мовлення, то сповільнюючи, то пришвидшуючи його. Плавності оповіді сприяє інверсія:

- присудка: **Said** Leopard to Baviaan [5, с. 8];
- додатка: **All the fishes** he could find in all the sea he ate with his mouth [5, с. 2];
- обставини часу: **Not always** was the Kangaroo as now we do behold him; **In the very middle of those times** was a Stickly-Prickly Hedgehog [5, с. 17].

Динамізму оповіді надає винесення на початок речення обставини способу дії, вираженої прислівниками: *Up jumped Nqa* [5, с.16]; *Off ran Dingo* [5, с. 16]; *Off went the proud Kangaroo* [5, с.16].

Інтенсифікує оповідь стилістичний прийом градації, який дає змогу передати поступове наростання міри ознаки: *First he hopped one yard; then he hopped three yards; then he hopped five yards; his legs growing stronger; his legs growing longer* [5, с. 16], або спадання: *Crocodile caught him by his little nose, which up to that very week, day, hour, and minute, had been no bigger than a boot* [5, с. 14].

Літературним казкам Р.Кіплінга властиві витончена мова, ритмічність, музикальність, надзвичайно тепле ставлення до маленького читача/слухача. Автор знайшов нові ритми, кольори, відтінки слів, особливий синтаксичний малюнок, які створюють позитивну, емоційну оповідь, що вабить своєю красою і досконалістю. Конвергенція фонетичних, графічних, лексичних, синтаксичних засобів творить неповторну оригінальність, довершеність стилю.

Засоби експресивного синтаксису не обтяжують оповідь, а роблять її експресивною та жвавою. Домінують рисою синтаксису Р.Кіплінга є різні види повтору. У казках цього автора повтор не робить оповідь монотонною, а створює певний емоційне забарвлення. Особливо яскравим є повтор сполучників, що надає мовленню ритмічності, виразності, емоційно-сміслову значимості. Паралельні конструкції творять специфічний синтаксично-інтонаційний малюнок оповіді. Парентези є засобом вираження авторських зауважень, актуалізації художньої деталі, забезпечують постійне спілкування з читачем.

Список використаних джерел

1. Брандаусова А. В. Основные синтаксические особенности английской литературной сказки: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Александра Вячеславовна Брандаусова. – М., 2008. – 25 с.
2. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М.Крупа – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416 с.
3. Ладисова Н. М. Исследование повтора в английских литературных сказках // Методика обучения иностранным языкам. Романское и германское языкознание / Н. М. Ладисова. – Минск : Республик. межведомств. изд., 1986. – С. 67-71.
4. Нефьодова О.Д. Особливості лінгвістичної організації тексту британської літературної казки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О.Д. Нефьодова. – Харків, 2001. – 18 с.
5. Kipling, Rudyard. Just so stories // Joseph Rudyard Kipling. – NY: Penguin books, 1968. – 160 p.

Summary

The article focuses on syntactic expressive means of R. Kipling's fairy-tale discourse. The characteristic feature of his tales is their dialogue character and rhythmic organization. The dominant linguistic means of creating rhythm in Kipling's fairy-tales is convergence of different kinds of repetition: phonetic, lexical, syntactic. The author uses stylistic device of paronymic attraction that creates the game effect which is very important for a child's story. The strings of homogenous members are reinforced by repetition of conjunctions, which greatly contributes to logical and emotional foregrounding and expressing semantic diversity of certain lexical units. Polysyndeton became a peculiarity of Kipling's fairy tales. Conjunction "and" joins not only the words but also the sentences, which creates a non-stop narration.

Parallel structures are a genre peculiarity of fairy-tales. They foreground some details and produce emotional impact on the reader.

The characteristic feature of Kipling's discourse is many-component composite syntactic structure with a number of homogeneous and parenthetical elements. Parentheses provide simultaneous narration and the author's comments (very often ironic) and addresses to readers. They also actualize some artistic detail or trait of character.

Inverted constructions not only make the narration emotional but also dynamic. Fronting became a dominant emphatic structure in Kipling's stories.

Key-words: fairy-tale narration, expressiveness, expressive syntax, repetition, inversion, parenthetical constructions, parallelism, polysyndeton, enumeration.

УДК 811.161.2'282.2(477.43)

Ю.С. Головатюк

НАЗВИ СТРАВ ІЗ БОРОШНА У ЗАХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті подано лексико-семантичну характеристику назв страв із борошна, уживаних у західноподільських говірках; з'ясовано співвіднесеність обстежених говірок з іншими українськими діалектними континуумами.

Ключові слова: західноподільські говірки, тематична група лексики, лексико-семантична група, лексема, сема, вироби з борошна.

Одним із першочергових завдань сучасної української діалектології є системне вивчення окремих тематичних груп лексики, з'ясування семантики та географії лексики на всій етномовній території або на частині цієї території. Дослідження діалектної лексики за окремими тематичними та лексико-семантичними групами відіграє важливу роль під час опису структури діалектів, визначення діалектного членування мови загалом.

Цікавою для дослідження в цьому аспекті є тематична група (ТГ) «Назви їжі», оскільки вона охоплює найдавнішу лексику, яка містить невичерпну мовну, історичну та етнографічну інформацію. На думку Т. Гонтар, народна їжа й харчування є найважливішою галуззю матеріальної культури будь-якого народу. Вона повністю відображає його соціально-економічні умови, ступінь розвитку суспільного організму й культурну спадщину поколінь [5, с. 3]. Відомо, що характер харчування залежить від багатьох чинників: історичних, природно-географічних, соціальних, господарсько-культурної специфіки тощо.

Лексика на позначення їжі викликає неабиякий інтерес діалектологів, оскільки не лише пов'язана з повсякденною потребою кожної людини, а й відбиває традиції та звичаї будь-якого народу чи етносу [3, с. 32].

Лексику на позначення їжі та кухонного начиння в українських говорах описано в дисертаціях Є.Д. Турчин «Загальні назви їжі в говорах української мови» [21], Еріки Гоци «Назви їжі й кухонного начиння в українських карпатських говорах» [8], З.Т. Ганудель «Бытовая лексика украинских говоров Восточной Словакии (названия пищи, посуды и утвари)» [4] та ін.

ТГЛ «Назви їжі» стала предметом наукових пошуків Н.Г. Загнітко [9], М.О. Волошинової [3], З.М. Бичка [2], Т.О. Ястремської [24], І.В. Магрицької [13], К.В. Кацалапенко [11], О.І. Новіцької [16].

Етнографічним дослідженням про їжу подолян є праця С.О. Творун «Українські обрядові хліби: на матеріалах Поділля», в якій автор приділила увагу системному вивченню обрядового хліба Поділля, а також звичаїв і вірувань, пов'язаних із культом хліба [21].

Зауважимо, що назви страв із борошна на матеріалі західноподільських говірок спеціально не вивчалися, що зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Предметом пропонованої статті є номени борошномельних виробів, зафіксовані в діалектному мовленні мешканців Західного Поділля.

Мета статті – подати лексико-семантичну характеристику назв страв із борошна, які побутують у традиційній кухні досліджуваної території. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: визначити функціональну активність номенів на позначення страв із борошна в досліджуваних говірках; установити лексико-семантичні паралелі з іншими українськими діалектними континуумами.

Матеріалом для дослідження послуговували польові записи автора в 14-ти населених пунктах Чемеровецького, Дунаєвецького, Кам'янець-Подільського та Городецького районів Хмельницької області.

Тематична група «Назви їжі», як зазначає З.М. Бичко, «характеризується складною структурою та багатоплановими зв'язками і має в собі відносно автономні мікрогрупи лексики, віднесення яких до однієї тематичної групи відбувається на засадах логіко-поняттєвого характеру» [2, с. 70].

Лексико-семантичну групу (ЛСГ) на позначення страв із борошна на досліджуваній території утворює значна кількість семем. Для дослідження у нашій статті обрано такі: 'хліб'; 'плоский, круглої форми виріб із прісного тіста, випечений на плиті'; 'обрядовий хліб, який печеться в день перед святом'; 'виріб із борошна, розкачаного тіста, згорнутого в трубку кількома шарами, між якими міститься начинка'; 'виріб із борошна, приготовлений на меду'.